

Regeringens proposition

2004/05:22

Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning

---

Prop.
2004/05:22

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 30 september 2004

Göran Persson

Mona Sahlin
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att diskriminering som har samband med sexuell läggning skall vara förbjuden inom det sociala området, dvs. socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen och hälso- och sjukvården. Förslaget genomförs genom att förbuden mot diskriminering i 10-13 §§ lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering utvidgas till att – utöver diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning – även omfatta sexuell läggning. Vidare föreslås att förbudet mot diskriminering på grund av sexuell läggning inte skall innebära något hinder mot att tillämpa bestämmelserna i lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2005.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering.....	4
3	Ärendet och dess beredning.....	6
4	Gällande förbud mot diskriminering inom det sociala området.....	6
4.1	2003 års lagstiftning om förbud mot diskriminering	6
4.2	Olaga diskriminering	7
5	Ett likartat skydd för de olika diskrimineringsgrunderna.....	7
5.1	EG-direktivens olika skyddsnivå för diskrimineringsgrunderna	7
5.2	Diskrimineringskommitténs arbete	9
6	Ett utvidgat skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning	9
6.1	Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning	9
6.2	Särskilt om assisterad befruktning	14
7	Konsekvenser av förslaget.....	15
7.1	Ekonomiska konsekvenser.....	15
7.2	Miljön.....	15
7.3	Jämställdhet.....	15
7.4	Effekter för små företags villkor.....	15
8	Författningskommentar	17
8.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering	17
Bilaga 1	Promemorians lagförslag.....	18
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över departementspromemorian Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning (Ds 2004:20).....	20
Bilaga 3	Lagrådets yttrande	21
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 30 september 2004	22

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2004/05:22

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering

Härigenom föreskrivs att 10-13 §§ lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i fråga om

1. insatser inom socialtjänsten, och
2. tillstånd till färdtjänst och riksfärdtjänst samt bostadsanpassningsbidrag.

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i fråga om socialförsäkringen och anslutande bidragssystem.

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i fråga om arbetslöshetsförsäkringen.

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet.

Föreslagen lydelse

10 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i fråga om

1. insatser inom socialtjänsten, och
2. tillstånd till färdtjänst och riksfärdtjänst samt bostadsanpassningsbidrag.

11 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i fråga om socialförsäkringen och anslutande bidragssystem.

12 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i fråga om arbetslöshetsförsäkringen.

13 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet.

Förbudet mot diskriminering på grund av sexuell läggning innebär inte något hinder mot att tillämpa

*bestämmelserna i lagen (1984:1140) Prop. 2004/05:22
om insemination och lagen
(1988:711) om befruktning utanför
kroppen.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

I departementspromemorian *Diskriminering inom det sociala området* på grund av sexuell läggning föreslås att diskriminering som har samband med sexuell läggning skall vara förbjuden inom det sociala området, dvs. socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen och hälso- och sjukvården (Ds 2004:20). Promemorian har remitterats. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 1*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. Remissvaren finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2004/3834/IM).

Propositionen bygger på en överenskommelse mellan den socialdemokratiska regeringen, Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 2 september 2004 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslaget. Lagrådet har inte haft något att erinra mot förslaget. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 3*.

4 Gällande förbud mot diskriminering inom det sociala området

4.1 2003 års lagstiftning om förbud mot diskriminering

Den 1 juli 2003 trädde lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering och andra lagändringar som innebär ett utvidgat skydd mot diskriminering i kraft (prop. 2002/03:65, bet. 2002/03:AU7, rskr. 2002/03:207). Lagstiftningen var ett led i genomförandet av direktivet 2000/43/EG om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (direktivet mot etnisk diskriminering) och direktivet 2000/78/EG om inrättandet av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (arbetslivsdirektivet).

Lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering har till ändamål att motverka diskriminering som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Bestämmelserna i lagen innebär bl.a. att diskrimineringsförbud gäller för de angivna diskrimineringsgrunderna i fråga om arbetsmarknadspolitisk verksamhet, start eller bedrivande av näringsverksamhet, yrkesutövning, medlemskap, medverkan och medlemsförmåner i arbetstagarorganisationer, arbetsgivarorganisationer eller yrkesorganisationer och varor, tjänster och bostäder.

Därutöver är diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning förbjuden inom det sociala området, dvs. socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen och hälso- och sjukvården.

Lagen innehåller också bestämmelser om ogiltighet och skadestånd som påföljder om diskriminering förekommit. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) och Handikappombudsmannen utövar tillsyn över att lagen följs. Mål om tillämpningen av förbuden mot diskriminering och förbudet mot repressalier handläggs enligt vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om rättegången i tvistemål där förlikning om saken är tillåten.

4.2 Olaga diskriminering

Enligt bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken är det straffbart för en näringsidkare att i sin verksamhet diskriminera någon på grund av hans eller hennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse eller på grund av homosexuell läggning genom att inte gå honom eller henne till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra. Även personer som är anställda i näringsverksamhet eller handlar på en näringsidkares vägnar samt personer som är anställda i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag omfattas av bestämmelsen. Straffet för olaga diskriminering är böter eller fängelse i högst ett år.

5 Ett likartat skydd för de olika diskrimineringsgrunderna

5.1 EG-direktivens olika skydds nivå för diskrimineringsgrunderna

I propositionen Ett utvidgat skydd mot diskriminering, som låg till grund för den nya lagstiftningen, anförde regeringen att det är viktigt att skyddet mot diskriminering blir starkt och heltäckande (prop. 2002/03:65 s. 61 f.). Direktivet mot etnisk diskriminering och arbetslivsdirektivet föreskriver inte ett lika starkt skydd för alla diskrimineringsgrunder. Båda direktiven föreskriver skydd mot diskriminering i arbetslivet i vid mening för diskrimineringsgrunderna ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder och sexuell läggning. Direktivet mot etnisk diskriminering föreskriver utöver detta skydd mot diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung i fråga om socialt skydd, sociala förmåner, utbildning och tillgång till varor och tjänster inklusive bostäder.

Diskrimineringsutredningen 2001, vars betänkande Ett utvidgat skydd mot diskriminering (SOU 2002:43) låg till grund för propositionen, föreslog i några avseenden diskrimineringsförbud på områden där EG-direktiven inte ställer sådana krav. Det gällde skydd för religion eller övertygelse, funktionshinder och sexuell läggning i fråga om utbildningsväsendet samt varor, tjänster och bostäder som är tillgängliga för allmänheten. Vad avsåg diskrimineringsgrunden religion eller övertygelse föreslog utredningen också skydd inom området socialt

skydd och sociala förmåner – dvs. socialförsäkringen m.m., socialtjänsten, hälso- och sjukvård, arbetslöshetsförsäkringen och studiestöd. Däremot ansåg utredningen att det fordrades mera utredningsarbete för att inom detta område skapa lagstiftning som täckte även diskriminering av personer med funktionshinder och diskriminering på grund av sexuell läggning. Utredningen lämnade därför inte något förslag i denna del. DO och HomO m.fl. anförde i ett särskilt yttrande i betänkandet att de ansåg att utredaren inte redovisat något bärande skäl till varför diskrimineringsgrunderna sexuell läggning och funktionshinder uteslutits vad avsåg socialt skydd och sociala förmåner.

Några remissinstanser invände att utredningens förslag om skydd mot diskriminering inte var tillräckligt långtgående. Framför allt kritiserades att diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet och religion eller övertygelse – men inte funktionshinder och sexuell läggning – skulle omfattas vad avsåg socialt skydd och sociala förmåner. Enligt DO fanns det ingen godtagbar grund för denna åtskillnad. HomO menade att det var oacceptabelt att skyddet mot diskriminering på grund av sexuell läggning kvarstod oförändrat ineffektivt genom hänvisning endast till brottsbalksbestämmelsen om olaga diskriminering. Enligt HomO var det heller inte rimligt att personer med funktionshinder även fortsättningsvis skulle stå helt utan diskrimineringskydd. Det fanns dock även remissinstanser som menade att principen vid genomförande av EG-direktiv bör vara att svensk lag skall ändras endast i den utsträckning som direktiven kräver och att ny lagstiftning – så länge utredningsarbetet med en sammanhållen diskrimineringslagstiftning inte slutförts – inte bör gå utöver de krav som ställs i direktiven.

Regeringen ansåg i propositionen att skyddet mot diskriminering i princip skulle vara lika för de olika diskrimineringsgrunderna, dock med beaktande av de speciella förutsättningar som gäller för olika samhällsområden. Mot den bakgrunden framstod det enligt regeringen som olyckligt att den EG-rättsliga regleringen behandlar olika diskrimineringsgrunder olika, både i fråga om skyddets räckvidd och när det gäller tidpunkter för när diskrimineringsförbuden skall vara genomförda nationellt. I de avseenden EG-rätten inte uppställde ett likvärdigt skydd för de olika diskrimineringsgrunderna borde därför Sverige, enligt regeringen, undersöka möjligheterna att gå längre. Sverige ansågs inte bundet av att EG-rättens diskrimineringskydd inte är lika utformat för alla diskrimineringsgrunder. Regeringen anförde att direktivens skydd mot diskriminering motsvarar en miniminivå och en medlemsstat är oförhindrad att gå vidare och skapa ett starkare nationellt skydd mot diskriminering (a. prop. s. 62-64).

Regeringen ansåg således att skyddet skall vara så likartat som möjligt för de olika diskrimineringsgrunderna och så långtgående som är praktiskt och rättsligt möjligt. Varken lagtekniska eller andra formella skäl eller hänsyn ansågs utgöra hinder för att införa skydd i fråga om varor, tjänster och bostäder även för diskrimineringsgrunderna religion eller övertygelse, sexuell läggning och funktionshinder. Detsamma gällde skydd för religion eller övertygelse i fråga om det sociala området. När det däremot gällde frågan om att införa ett lagstadgat skydd för sexuell läggning och funktionshinder inom detta område konstaterade dock

regeringen att det nödvändiga beslutsunderlaget inte fanns till hands. De frågorna fick därmed beredas vidare. Prop. 2004/05:22

5.2 Diskrimineringskommitténs arbete

Regeringen beslutade den 31 januari 2002 att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppgift att överväga en sammanhållen diskrimineringslagstiftning, den s.k. Diskrimineringskommittén (dir. 2002:11). I uppdraget ingår att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden.

Genom regeringsbeslut den 28 maj 2003 utökades kommitténs uppdrag i tilläggsdirektiv till kommittén (dir. 2003:69). Regeringen uttalade också i direktiven att vissa frågor om diskriminering bör behandlas med förtur och utredas i särskild ordning. En av dessa frågor var ett skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning som tar sikte på det sociala området.

Kommittén fick i tilläggsdirektiven förlängd utredningstid och skall numera slutligt redovisa sitt uppdrag senast den 1 juli 2005. Kommittén har dock begärt att utredningstiden skall förlängas till den 31 januari 2006 och kommitténs arbete är enligt uppgift inriktat på att föreslå lagändringar som kan träda i kraft tidigast den 1 juli 2007.

6 Ett utvidgat skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning

6.1 Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning

Regeringens förslag: Förbudet mot diskriminering i 10-13 §§ lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering utvidgas till att även omfatta diskrimineringsgrunden sexuell läggning. Detta innebär att diskriminering som har samband med sexuell läggning skall vara förbjuden i fråga om socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen och hälso- och sjukvården.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller har inget att invända emot det. *Riksförbundet för sexuellt lika berättigande (RFSL)* kan dock inte acceptera att förbudet mot diskriminering inte omfattar s.k. transpersoner. *Botkyrka kommun* lyfter fram behovet av en handlingsplan för att belysa bemötandefrågan. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* menar att det är viktigt att utbildningsinsatser kopplas till ny lagstiftning. Länsstyrelsen anser att det ofta är brist på kunskap hos handläggande myndigheter som får utsatta grupper att känna sig kränkta och diskriminerade. *Juridiska fakulteten vid Lunds Universitet* anser att det är angeläget att sexuell läggning kommer i åtnjutande av ett förbättrat skydd mot diskriminerande

behandling, inte minst när det gäller socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens områden. *Handikappombudsmannen* tillstyrker förslaget men anser att det är oacceptabelt att regeringen fortsätter att rangordna diskrimineringsgrunderna. *Riksförsäkringsverket* anför, med hänvisning till EG-förordning 1408/71 som syftar till att samordna medlemsländernas socialförsäkringar för personer som utnyttjar den fria rörligheten, att det inte kan uteslutas att det kan uppkomma situationer där en medföljande familjemedlem i ett samkönat äktenskap inte omfattas av det nationella familjebegreppet i ett annat EU-land och därmed inte heller av rätten till socialförsäkringsförmåner. Verket menar dock att detta är en fråga som kräver en separat analys om den bedöms vara relevant för den föreslagna lagändringen.

Endast två remissinstanser avstyrker förslaget. *Svenskt Näringsliv* anser att det inte påvisats något behov av lagstiftningen, att förslaget vilar på ett otillräckligt beslutsunderlag och att Sverige inte bör införa lagstiftning som innebär längre gående skyldigheter än vad som gäller i övriga medlemsländer inom EU eftersom detta motverkar en harmonisering av lagstiftningen inom området. *Akademikerförbundet SSR* tillstyrker att det införs ett skydd mot diskriminering inom alla samhällsområden avseende sexuell läggning men menar att departementspromemorian saknar såväl konkreta exempel som en problemanalys. Förbundet förordar därför att frågan skall behandlas av Diskrimineringskommittén.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter

Förbuden mot diskriminering i 5-9 §§ lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering omfattar diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder. När det däremot gäller förbuden mot diskriminering inom det sociala området i 10-13 §§ samma lag gäller dessa endast diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning. Mot bakgrund av vad regeringen uttalat i propositionen Ett utvidgat skydd mot diskriminering är dock utgångspunkten att skyddet mot diskriminering skall vara så likartat som möjligt för de olika diskrimineringsgrunderna och så långtgående som är praktiskt och rättsligt möjligt (prop. 2002/03:65 s. 64). Till grund för denna utgångspunkt ligger principen om alla människors lika värde, som bl.a. kommer till uttryck i det s.k. målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen och i de internationella konventioner om de mänskliga rättigheterna som Sverige är bundet av. De olika övervakningsorgan som har att granska konventionernas efterlevnad, t.ex. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna, FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna och FN:s kommitté för de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, har slagit fast att diskriminering på grund av sexuell läggning omfattas av diskrimineringsförbuden i de olika konventionerna.

Ett skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning som tar sikte på det sociala området är en av de frågor som regeringen har bedömt bör behandlas med förtur och i särskild ordning. Denna fråga får

anses relativt begränsad och okomplicerad. När det gäller diskrimineringsgrunderna funktionshinder och kön, som inte heller omfattas av förbuden mot diskriminering i 10-13 §§ lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering, krävs däremot ett mer omfattande utredningsarbete. I Diskrimineringskommitténs uppdrag ingår att överväga om ett skydd mot diskriminering på grund av funktionshinder och könstillhörighet bör införas på andra samhällsområden än arbetslivet och högskolan. I den mån ett skydd föreslås vad gäller funktionshinder skall kommittén också överväga förslag som syftar till ett skydd mot missgynnande av funktionshindrade på grund av bristande tillgänglighet. Detta är i huvudsak bakgrunden till att förslagen i denna proposition endast tar sikte på diskrimineringsgrunden sexuell läggning. Det är således inte fråga om att rangordna diskrimineringsgrunderna.

Diskrimineringsgrunden sexuell läggning

Med sexuell läggning avses enligt 4 § 2 lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning.

I lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan finns bestämmelser om aktiva åtgärder och förebyggande arbete för att motverka bl.a. diskriminering på grund av sexuell läggning. Några motsvarande bestämmelser i andra lagar som tar sikte på denna diskrimineringsgrund finns dock inte i dag.

I sammanhanget kan nämnas att Utredningen om förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning föreslagit att förföljelse som har sin grund i en utlännings kön eller sexuella läggning skall kunna ligga till grund för flyktingskap (SOU 2004:31). En asylsökande som hyser välgrundad fruktan för sådan förföljelse omfattas i dag inte av flyktningbegreppet i 3 kap. 2 § utlänningslagen (1989:529). Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Transpersoner

Med transpersoner brukar man avse transvestiter, transsexuella och andra personer som har en könsidentitet eller ett beteende som tidvis eller alltid skiljer sig från vad som utifrån stereotypa men utbredda föreställningar kan förväntas beroende på deras biologiska kön. Transsexualism har både inom EG-rätten och i svensk rätt ansetts vara en fråga om könstillhörighet. Transsexuella personer har därmed redan i dag ett skydd mot diskriminering i arbetslivet genom jämställdhetslagen (1991:433) och lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan (jfr prop. 2001/02:27 s. 29). Detta skydd omfattar emellertid inte några andra transpersoner. Inte heller omfattas transpersoner av diskrimineringsförbuden i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering. RFSL har anfört att ett utvidgat diskrimineringsförbud även bör omfatta sådana personer.

I Diskrimineringskommitténs uppdrag ingår att kartlägga och analysera behovet av och formerna för en reglering av ett förbud mot diskriminering av alla transpersoner. Kommittén skall också överväga om en eventuell lagstiftning mot diskriminering av transpersoner skall

ingå i en gemensam diskrimineringslagstiftning (dir. 2002:11). Eftersom frågan om ett eventuellt diskrimineringsförbud vad gäller transpersoner är föremål för särskilda överväganden är det inte aktuellt att nu föreslå ett förbud mot diskriminering inom det sociala området som även gäller sådana personer. Regeringen avser att återkomma till riksdagen i frågan i samband med beredningen av Diskrimineringskommitténs slutbetänkande.

Förbudets omfattning

Det kan inledningsvis konstateras att förbudet mot olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken inte är ett effektivt skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning, bl.a. vad avser de nu aktuella områdena. Förbudet gäller endast diskriminering på grund av homosexuell läggning och tar sikte på att en näringsidkare i sin verksamhet diskriminerar någon genom att inte gå honom eller henne till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra.

Svenskt Näringsliv har ansett att det inte påvisats något behov av den föreslagna utvidgningen av diskrimineringsförbudet. Akademikerförbundet SSR har pekat på att departementspromemorian saknar såväl konkreta exempel som en problemanalys. Förslagen i promemorian skall dock ses mot bakgrund av regeringens principiella utgångspunkt att skyddet mot diskriminering skall vara så likartat som möjligt för de olika diskrimineringsgrunderna och så långtgående som är praktiskt och rättsligt möjligt. Konkreta exempel och en problemanalys är mot denna bakgrund inte nödvändiga. Diskrimineringsgrunden sexuell läggning bör således omfattas av förbuden mot diskriminering inom socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen och hälso- och sjukvården. Frågan är därför nu om det finns några lagtekniska eller andra formella skäl eller hänsyn som lägger hinder i vägen för att föreslå ett sådant skydd mot diskriminering inom dessa områden.

I fråga om det familjerättsliga området kan konstateras att registrerade partner i princip likställs med makar när det gäller samlevnadens rättsverkningar (3 kap. 1 § lagen [1994:1117] om registrerat partnerskap). Genom en ny sambolag (2003:376) har dessutom omotiverade rättsliga skillnader mellan homosexuella och heterosexuella sambor tagits bort. Det gäller t.ex. förmåner och bidrag från det allmänna såsom ersättning för närståendevård och bidrag för teckenspråkutbildning för vissa föräldrar (prop. 2002/03:80 s. 39 f.). Riksförsäkringsverket har påtalat att det inte är självklart att ett registrerat partnerskap är juridiskt likställt med äktenskap i alla EU:s medlemsstater. Detta är dock en frågeställning som ligger utanför ramarna för det nu aktuella lagstiftningsärendet, som endast tar sikte på den nationella lagstiftningen.

Vid en genomgång av lagar och andra författningar inom det sociala området har några författningar inte hittats som skulle kunna stå i strid med ett utvidgat förbud mot diskriminering i 10-13 §§ lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering till att även omfatta diskrimineringsgrunden sexuell läggning. Inte heller i övrigt bedöms ett sådant förslag leda till att några följdändringar i andra författningar behöver göras. Några andra formella skäl eller hänsyn som talar emot att utvidga skyddet mot diskriminering vad avser den aktuella diskriminerings-

grunden har inte heller framkommit. Förbuden mot diskriminering inom det sociala området bör därför utvidgas till att även omfatta diskrimineringsgrunden sexuell läggning.

Svenskt Näringsliv har anfört att Sverige inte bör införa lagstiftning som innebär längre gående skyldigheter än vad som gäller i övriga medlemsländer inom EU eftersom detta motverkar en harmonisering av lagstiftningen inom området. Vad gäller denna synpunkt hänvisas till vad som anförts i avsnitt 5.1.

För att motverka diskriminering på grund av sexuell läggning krävs medvetna och systematiska insatser. Regeringen instämmer i den uppfattning som framförts av Länsstyrelsen i Västra Götalands län att det är viktigt att utbildningsinsatser kopplas till ny lagstiftning och att bristen på kunskap hos handläggande myndigheter kan få utsatta grupper att känna sig kränkta och diskriminerade. För att uppnå en förändring och förebygga diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning, samt skapa förutsättningar för ett gott bemötande, är det viktigt att de som arbetar inom detta område har erforderlig kunskap om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners livssituation. Kompetens och utbildningsinsatser medför dessutom att attityder förändras och fördomar motverkas. Regeringen har därför för avsikt att noga följa utvecklingen inom området och vid behov vidta åtgärder.

Sexuell läggning och bemötande inom socialtjänsten

Botkyrka kommun har lyft fram behovet av en handlingsplan för att belysa bemötandefrågan. Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga i vilken mån en persons sexuella läggning kan ha betydelse för bemötandet inom socialtjänsten och ge förslag till åtgärder som kan vidtas för att undanröja de iakttagna bristerna. Resultatet har i juni 2004 redovisats i rapporten *Sexuell läggning och bemötande inom socialtjänsten* (S2004/4888/ST). Kartläggningen visar att det största problemet är att homo- och bisexuella personer är osynliga och att socialtjänsten i de flesta fall utgår från att alla lever ett heterosexuellt liv. I rapporten konstateras att orsakerna till diskriminerande och dåligt bemötande kan vara brister i de generella systemen, lagstiftningen eller grundutbildningarna. Det kan också vara socialtjänstens arbetsformer, som t.ex. utformningen av blanketter, rutiner, policydokument och vidareutbildning. Orsakerna kan också ha sin förklaring i personalens egna attityder. Som en första åtgärd föreslår Socialstyrelsen att kommunerna skall uppmärksammas på och göras medvetna om frågeställningarna så att de kommer på socialtjänstens dagordning. Socialstyrelsen kommer att informera samtliga socialnämnder om betydelsen av att uppmärksamma hur homo- och bisexuella personer bemöts inom socialtjänsten.

Socialstyrelsen är nationell expert- och tillsynsmyndighet på socialtjänstens verksamhetsområde. Vid myndigheten finns också det nyligen inrättade Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS. Den nya kunskap om sexuell läggning och bemötande i socialtjänsten som nu gjorts tillgänglig bör enligt regeringens mening utgöra ett viktigt underlag i myndighetens arbete med bl.a. normering, tillsyn och kunskapsproduktion.

Regeringens förslag: Förbudet mot diskriminering på grund av sexuell läggning skall inte innebära något hinder mot att tillämpa bestämmelserna i lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända emot det. *Sveriges Läkarförbund* anser att det är bra med ett förtydligande till dess att frågan om det bör införas en möjlighet till assisterad befruktning för lesbiska par är avgjord. *Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)* har ingen invändning mot förslaget men ifrågasätter behovet av det. *RFSL* avstyrker förslaget och anför i huvudsak att några sakskaäl för ett undantag inte redovisats och att det är otillfredsställande att det utökade diskrimineringsförbudet i denna del blir uppsplittrat på olika tidpunkter.

Skälen för regeringens förslag: Assisterad befruktning är ett samlingsnamn för de olika behandlingsmetoder som finns att sammanföra spermier och ägg i syfte att hjälpa par att få barn. Assisterad befruktning kan utföras i form av insemination av spermier i en kvinnas kropp eller in vitro-fertilisering, dvs. provrörsbefruktning. Verksamheten med assisterad befruktning är reglerad i lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen. Assisterad befruktning får bara utföras om kvinnan är gift eller sambo med en man (se även 3 kap. 2 § lagen [1994:1117] om registrerat partnerskap och 1 § sambolagen [2003:376]). Den som vanemässigt eller för att bereda sig vinning utför en insemination eller befruktning i strid mot lagarna döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Kommittén om barn i homosexuella familjer föreslog 2001 att registrerade partner och homosexuella sambor skulle få tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården (SOU 2001:10). Regeringen har ännu inte tagit ställning till förslaget. I en departementspromemoria som har remitterats i april 2004 redovisas vissa överväganden som krävts för att komplettera beslutsunderlaget (Föräldraskap vid assisterad befruktning för homosexuella, Ds 2004:19).

Eftersom frågan om assisterad befruktning är föremål för särskilda överväganden bör det inte i detta sammanhang föreslås några ändringar som berör lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen. För att undvika oklarheter bör det dock tills vidare i ett nytt stycke i 13 § lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering införas ett undantag avseende bestämmelserna i dessa lagar. En ändring av 13 § skall ske och undantaget tas bort om registrerade partner och homosexuella sambor får tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården.

7 Konsekvenser av förslaget

Prop. 2004/05:22

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Allmänt

Utvidgandet av förbudet mot diskriminering i 10-13 §§ lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering innebär inte krav på att nya åtgärder skall vidtas av myndigheter, företag eller enskilda. Förslaget bedöms således inte leda till ökade utgifter på statsbudgeten. De samhällsekonomiska kostnaderna av förslaget bedöms bli marginella.

De allmänna domstolarna

Regeringen gjorde i propositionen 2002/03:65 bedömningen att den föreslagna lagstiftningen inte borde medföra någon sådan ökning av arbetsbördan vid de allmänna domstolarna, eller av utgifterna för rättshjälp, som inte kan tas om hand med befintliga resurser. Samma bedömning kan göras vad avser det nu föreslagna utvidgandet av diskrimineringsförbudet. Regeringen uttalade dock i propositionen att man avsåg att noga följa utvecklingen och om skäl till det bedömdes finnas, återkomma med de förslag på insatser som kan bli nödvändiga (prop. 2002/03:65. s. 196).

Ombudsmännen och informationsinsatser

Förslaget innebär att HomO:s tillsynsområde utökas till att även avse diskriminering som har samband med sexuell läggning i fråga om det sociala området. HomO skall också kunna företräda enskilda inför domstol i mål om sådan diskriminering. Förslaget innebär också ett behov av informations- och utbildningsinsatser i förhållande till allmänheten och – framför allt – dem som de utvidgade diskrimineringsförbuden riktar sig till. De ökade uppgifter som åläggs HomO föranleder dock inte ökade anslag.

7.2 Miljön

Förslaget väntas inte få några miljökonsekvenser.

7.3 Jämställdhet

Lagförslagen är könsneutralt utformade och gäller lika för kvinnor och män (se dock avsnitt 6.2).

7.4 Effekter för små företags villkor

De föreslagna diskrimineringsförbuden riktar sig i huvudsak mot myndigheter, men även små företag berörs i egenskap av arbetsgivare

eller näringsidkare. Företagen bör därför orientera sig om innehållet i de nya bestämmelserna och motverka och förebygga att sådan diskriminering som lagarna gäller förekommer i verksamheten. För detta krävs utbildning och viss tidsåtgång. Effekterna på samhällsekonomin bedöms dock bli marginella. När det gäller effekter för små företags villkor i övrigt hänvisas till konsekvensanalysen i prop. 2002/03:65 (s. 197 f.).

Prop. 2004/05:22

8.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering

10 §

Ändringen i paragrafen innebär att diskrimineringsförbudet i fråga om socialtjänsten m.m. utvidgas till att även omfatta diskrimineringsgrunden sexuell läggning.

När det gäller förbudets tillämpningsområde m.m. hänvisas till författningskommentaren i prop. 2002/03:65.

11 §

Ändringen i paragrafen innebär att diskrimineringsförbudet i fråga om socialförsäkringssystemet utvidgas till att även omfatta diskrimineringsgrunden sexuell läggning.

När det gäller förbudets tillämpningsområde m.m. hänvisas till författningskommentaren i prop. 2002/03:65.

12 §

Ändringen i paragrafen innebär att diskrimineringsförbudet i fråga om arbetslöshetsförsäkringen utvidgas till att även omfatta diskrimineringsgrunden sexuell läggning.

När det gäller förbudets tillämpningsområde m.m. hänvisas till författningskommentaren i prop. 2002/03:65.

13 §

Ändringen i paragrafen innebär att diskrimineringsförbudet i fråga om hälso- och sjukvården utvidgas till att även omfatta diskrimineringsgrunden sexuell läggning.

När det gäller förbudets tillämpningsområde m.m. hänvisas till författningskommentaren i prop. 2002/03:65.

Av andra stycket, som är nytt, följer att förbudet mot diskriminering på grund av sexuell läggning inte innebär något hinder mot att tillämpa bestämmelserna i lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen. Skälen till förslaget till undantag från förbudet har redovisats i avsnitt 6.2.

Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2005.

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering att 10-13 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i fråga om

1. insatser inom socialtjänsten, och
2. tillstånd till färdtjänst och riksfärdtjänst samt bostadsanpassningsbidrag.

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i fråga om socialförsäkringen och anslutande bidragssystem.

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i fråga om arbetslöshetsförsäkringen.

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning är förbjuden i hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet.

Föreslagen lydelse

10 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i fråga om

1. insatser inom socialtjänsten, och
2. tillstånd till färdtjänst och riksfärdtjänst samt bostadsanpassningsbidrag.

11 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i fråga om socialförsäkringen och anslutande bidragssystem.

12 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i fråga om arbetslöshetsförsäkringen.

13 §

Diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning *eller sexuell läggning* är förbjuden i hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet.

Förbudet mot diskriminering på grund av sexuell läggning innebär inte hinder mot att bestämmelserna i lagen (1984:1140)

om insemination och lagen Prop. 2004/05:22
(1988:711) om befruktning utanför Bilaga 1
kroppen tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2005.

Förteckning över remissinstanser som yttrat sig över departementspromemorian Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning (Ds 2004:20)

Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Övre Norrland, Kammarrätten i Stockholm, Göteborgs tingsrätt, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Nämnden mot diskriminering, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Statens folkhälsoinstitut, Handikappombudsmannen, Akademiska sjukhuset i Uppsala, Sahlgrenska Universitetssjukhuset/Reproduktivitetsmedicin, Arbetsgivarverket, Kammarkollegiet, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Folkbildningsrådet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Arbetslivsinstitutet, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsdomstolen, Jämställdhetsombudsmannen, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Botkyrka kommun, Stockholms kommun, Malmö kommun, Göteborgs kommun, Kiruna kommun, Stockholms läns landsting, Västerbottens läns landsting, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, Sophiahemmet/IVF-kliniken, Svenska Kommunförbundet, Svenska Läkaresällskapet, Svenskt Näringsliv, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Sveriges Läkarförbund, Tjänstemännens centralorganisation, Vårdförbundet och Akademikerförbundet SSR.

Lagrådets yttrande

Prop. 2004/05:22
Bilaga 3

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2004-09-13

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Magnusson, f.d. regeringsrådet Leif Lindstam och justitierådet Nina Pripp.

Enligt en lagrådsremiss den 2 september 2004 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (2003:307) om förbud mot diskriminering.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Niclas Falkendal.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 30 september 2004

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Ulvskog, Freivalds, Sahlin, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist, Lövdén, Ringholm, Sommestad, Karlsson, Lund, Nykvist, Andnor, Nuder, Hallengren, Björklund, Holmberg, Jämtin

Föredragande: Mona Sahlin

Regeringen beslutar proposition 2004/05:22 Diskriminering inom det sociala området på grund av sexuell läggning.